

Årsmelding for Naturvernforbundet Hordaland 2017

Innledning

Naturvernforbundet Hordalands aktivitet har steget betydelig i perioden. I årsmeldingen har vi hovedsakelig prioritert å gi rapport til årsmøtet om hvordan arbeidsprogrammet er gjennomført.

Årsmeldingen starter med en oversikt over medlemmene i styret og våre ansatte, før vi presenterer arbeidet som har vært gjort i perioden, inndelt i to hovedbolker: 1) Faglig arbeid, herunder Naturmangfold, Klima og transport, og Bygg og energi, Visjonsgruppen og 2) Formidling, engasjement og bygge kompetanse.

Antall medlemmer i Naturvernforbundet Hordaland pr. 31.12.2017 var 2481. På samme tidspunkt i 2016 hadde vi 2324 medlemmer. Gledelig at vi har fått 6 prosent flere medlemmer, selv om noen medlemmer har falt fra i løpet av året.

Medlemmer i styret

Verv	Navn	Andre verv
Leder	Øystein Lunde Heggebø	Landsstyremedlem Naturvernforbundet. Leder og styrerepresentant i Bygg og energigruppen.
Nestleder	Bård S. Larsen	
Nestleder økonomi	Knut Espelid	
Nestleder organisasjon	Ragnhild Gya	Styrerepresentant i Naturmangfoldsgruppen.
Styremedlem	Gabriel Fliflet	Leder og styrerepresentant i klima- og transportgruppen.

Styremedlem	Sivert Straume	Klima og transportgruppen
Styremedlem	Siri Vatsø Haugum	Vara i landsstyret.
Styremedlem	Hallvard Birkeland	Settevara for landsstyret i Naturvernforbundet.
1. vara	Ingvild Johnsen	Visjonsgruppen
2. vara	Tora Heggem	Voss naturvernlag
3. vara	Martha W. Revheim	Naturvernstudentene i Bergen

Ansatte

Ansatte og praktikanter i årsmøteperioden.

Stilling	Navn	
Daglig leder	Nils Tore Skogland	Styremedlem i Forum for Natur og Friluftsliv Hordaland
Prosjektansvarlig Oljefri og Energismart bolig Hordaland	Silje Østerbø	Jobber dessuten med "Ta vare på det du har Hordaland"
Prosjektutvikler Oljefri og Energismart bolig Hordaland.	Peter Heimstad	
Prosjektkoordinator Prøvekjøre.no og Prøvekjøre elsykkel Bergen/Hordaland	Mona Maria Løberg	Jobber dessuten med design av Naturvest og Naturvernforbundet Hordalands andre prosjekt.
Prosjektkoordinator organisasjon og kommunikasjon og daglig nestleder	Synnøve Kvamme	Jobber med Naturglede Hordaland, Plastjakten Hordaland, Naturlig onsdag, organisasjonsutvikling og oppfølging av aktive.

Praktikant biologi	Ina Marie Christiansen	Praktikant fra Institutt for Biologi (UiB) høsten 2017. Jobbet mellom annet med Plastjakten, Naturglede, Naturlig onsdag og pøbelgrandugnad.
Praktikant biologi	Mari Smith	Praktikant fra Institutt for Biologi (UiB) høsten 2017. Jobbet mellom annet med Plastjakten, Naturglede, Naturlig onsdag og pøbelgrandugnad.

1. Faglig arbeid

1.1 Naturmangfold

Prosjekt: Naturglede Hordaland

Rapport

Fra Byfjellsdagen ved Skomakerdiket 3. september. Foto: Synnøve Kvamme

Naturvernforbundet Hordaland takkar for støtta til Naturglede Hordaland!

På vegne av Naturvernforbundet Hordaland vil me takka Miljødirektoratet, Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune for støtta som har gjort det mogleg for oss å gjennomføra naturgledearrangement også i år. Dette året har me hatt spesielt fokus på låg-terskel familievenlege aktivitetar, samt inkludering av innvandrargrupper. Takka vere støtta har hundrevis av barn lært om nærnaturen sin gjennom å vera med på naturskattejakt på Fløyen, store og små har vore med på natursti i Langeskogen, og fått smaka på kortreist mat frå Langegården.

Naturskattejakt på Kom-deg-ut/Byfjellsdagen søndag 3. september

Foto: Fredrik A. Kaada

I samband med DNT sin nasjonale Kom-deg-ut-dag 3. september, arrangerte me «naturskattejakt» på Byfjellsdagen som fann stad ved Skomakerdiket ved Fløyen, i strålende sol. Naturskattejakta gjekk ut på at barna fekk utdelt fargerike skattekart, designa av vår grafiske designer i Naturvernforbundet Hordaland, Mona Maria Løberg, med fem ulike artar som dei fekk i oppgåve å finna i skogen rundt Skomakerdiket. Til saman deltok over 3000 store og små i aktivitetane på Byfjellsdagen, og mange hundre ivrige barn var med på naturskattejakta. Når barna hadde klart å finna alle dei fem artane, fekk dei økologiske plommer og diplom med namnet sitt på, og med enkle, morosame fakta om

artane dei hadde funne. Målet med naturskattejakta var å stimulera barna si nysgjerrigheit og gjera dei merksame på kva som finst i naturen rundt dei, samt å læra dei nokre fakta om artane sine

funksjonar.

I tillegg til prosjektkoordinator Synnøve Kvamme deltok fire frivillige naturguidar, i hovudsak biologistudentar frå UiB, som rettleia barna og delte ut skattejakt og diplomar. Som nemnt har ei viktig målsetting for Naturglede Hordaland i 2017 har vore å inkludera innvandrargrupper, og me var glade for at ein del av barna som deltok i naturskattejakt på Byfjellsdagen var innvandrarak eller barn av innvandrarak, som kom saman med familiane sine. I forkant av arrangementet var me i dialog med Bergen kommune sitt introduksjonssenter for flyktingar, som vidareformidla ein plakat med informasjon om arrangementet på engelsk til målgruppa si. I tillegg var informasjonen på Facebook-arrangementet skriva på både norsk og engelsk, og informasjon om arrangementet vart delt på Facebook-gruppa «Refugees welcome to Bergen». Det er naturlegvis vanskeleg å vurdere om nokre av deltakarane med innvandrarbakgrunn kom på grunn av at dei hadde fått informasjon gjennom denne Facebook-gruppa eller introduksjonssenteret, og i så fall kor mange, men me håpar og trur at det bidrog til at fleire innvandrarak fekk vite om arrangementet.

Naturglededag i Langeskogen søndag 1. oktober 2017

I godt samarbeid med Langegården besøksgård og den polske organisasjonen Propter Familia,

gjennomførte me naturglededag i Langeskogen søndag 1. oktober. Deltakarane kunne delta

på naturskattejakt og to nivå av naturstiar gjennom skogen der vinnarane fekk gåvekort på Akvariet. I tillegg hadde me leigd inn to soppkontrollørar frå Sopp- og nyttevekstforeininga i Bergen som kontrollerte soppene til dei som ville plukka, og som i tillegg hadde med døme på etande og giftige soppar. Mot slutten av dagen fekk deltakarane haustsuppe med brød, kaffi og sveler på Langegården. Trass i regnbyer og noko surt vêr, var om lag hundre personar innom arrangementet, og tilbakemeldingane var svært positive. Aktivitetane vart bestemt saman med Propter Familia, som mobiliserte sitt nettverk av polske innvandrarar, som er den største innvandrargruppa i Noreg. Dei oversette arrangementsinformasjonen til polsk, så på Facebook-eventen var informasjonen på både norsk, engelsk og polsk. Etter anslag fra Propter Familia reknar me med at inntil 30 av deltakarane var polske innvandrarar. I tillegg vidareformidla ressursenteret Batteriet informasjon om arrangementet til sitt nettverk, som i stor grad består av innvandrarar. Både naturskattejakta og naturstiane var på både norsk og engelsk. Arrangementet fann også stad under Økoveka, og vart i dialog med arrangørane der også marknadsført som ein av Økoveka-aktivitetane.

I tillegg til prosjektkoordinator hadde me med oss to frivillige naturguidar samt vår eine praksisstudent, Ina Marie Christiansen, som bidrog til gjennomføringa av arrangementet. Spørsmåla i naturstien var utvikla av våre to dyktige praksisstudentar som me har hatt med oss frå UiB dette semesteret.

Vidare planar for Naturglede Hordaland

Utover dei to arrangementa har også prosjektkoordinator delteke på inkluderingsamling i regi av Naturvernforbundet nasjonalt, i Oslo 24. november 2017. Her hadde me mellom anna workshop med Frivillighet Norge, og føredrag av fleire innvandarkvinner om deira erfaringar med norsk organisasjonsliv og kva som skal til for å leggja til rette for inkludering av innvandrarar. Seminaret var svært inspirerande og lærerikt, og me fekk mange gode innspel om korleis me kan verta endå flinkare til å inkludera innvandrarar. I midten av desember hadde me også møte med Introduksjonssenteret for flyktningar i Bergen kommune, der me også fekk svært mange gode tips om korleis me kan gå fram for å koma betre i kontakt med minoritetsgruppene i Bergen. Desse innspela tek me med oss i vidareutviklinga av Naturglede Hordaland i 2018, slik at me kan bidra til at endå fleire får oppleve naturglede gjennom gode naturopplevingar, læring, meistring og fellesskap.

Prosjekt: Den naturlige skolesekken Hordaland

Rapport

Elever, lærere, naturveileder Kjersti Follesøy og naturguider ved Søreide skole. Foto: Borgar Emanuelsen Bohlin

Gjennom årets arbeid med Den naturlige skolesekken Hordaland ønsket vi å videreføre eksisterende samarbeid med skoler i Hordaland rettet mot å ta i bruk skolens nærnatur i undervisningen, samt etablere samarbeid med nye skoler. Ett mål var å tilpasse og gjennomføre undervisningsopplegg på en måte som legger til rette både for forankring i skolens faste undervisningsopplegg, samt oppfordrer og gi lærerne mulighet til å utføre feltarbeidet mest mulig selvstendig i fremtiden. Faglig sett var målet å gi elevene innblikk i hvilke planter og dyr som finnes i skolens nærområde, hvordan organismene er tilpasset hverandre og miljøet, og hvordan økosystemer kan være sårbare for menneskelig endringer i miljøet. I tillegg til lærerne ved samarbeidsskolene og 21 frivillige naturguider rekruttert hovedsakelig fra biologistudiet og miljø og ressursfag ved UiB og blant frivillige i Naturvernforbundet, var årets arbeid med Den naturlige skolesekken et samarbeid mellom Naturvernforbundet Hordaland og Statens naturoppsyn ved naturveileder Kjersti Follesøy. Til sammen deltok 218 elever på det feltbaserte undervisningsopplegget 2016/2017.

Vi henvendte oss i startfasen av prosjektperioden til tidligere samarbeidsskoler, kontaktet nye skoler i Bergen og Hordaland, og etablerte nye kontakter gjennom deltakelse på Nasjonal konferanse om Den naturlige skolesekken 16. september 2016. I 2016/2017 samarbeidet vi med 4 skoler: Varden skole, Skranevatnet skole, Kalvatræet skole, og Søreide skole. Ingen av disse skolene mottar støtte gjennom Den naturlige skolesekken, to av skolene har deltatt på opplegg tilknyttet Den naturlige skolesekken tidligere, mens ingen av lærerne som deltok i årets samarbeid har vært med på vårt undervisningsopplegg tidligere. Flere har sagt at de svært gjerne vil gjennomføre liknende opplegg tidligere, og om finansieringen tillater det, ønsker Naturvernforbundet Hordaland å invitere alle lærerne på seminar for oppfølging og videreutvikling av undervisningsopplegget neste år. I forkant av utfluktene diskuterte vi innhold og organisering av undervisningsopplegget og avklarte passende dato og sted for feltdagene. Samarbeidet mellom naturguider med lærere under feltarbeidet resulterte i et gjensidig

læringsutbytte der læreren fikk oppdatert eller ervervet ny kunnskap, samtidig som naturguidene på sin side økte sin kompetanse innen faglig formidling, praktisk undervisning og testet egne faglige interesser.

For å rekruttere naturguider stod tre av våre naturguider på stand på Biologisk karrieredag ved Universitetet i Bergen 30. mars, og vi arrangerte informasjonsmøter i Naturvernforbundet Hordalands kontorer på Bryggen i Bergen, annonserte på nettsider, i sosiale medier og i vårt nettverk, som Institutt for Biologi ved UiB. Vår praktikant fra bioCEED på Institutt for biologi var sentral både i mobilisering og gjennomføring av undervisningsopplegget.

Elever ved Varden skole følger nysgjerrig med mens naturguiden fra Naturvernforbundet Hordaland forteller om rumpetrollegene de har funnet. Foto: Hege Skaar

Beskrivelse av feltopplegg

Vi startet feltdagene med en kort presentasjon og plan for undervisningsdagen. Der informerte vi også om betydningen av å registrere hvilke planter og dyr som lever hvor, samt beskrive og overvåke miljøforholdene til organismenes levesteder. Dette er nødvendig for bevaring av sjeldne arter og bekjempelse av skadelige, fremmede arter. Fra dette utgangspunktet plasserte vi elevenes

feltaktivitet disse dagene inn i en forvaltningsmessig sammenheng og diskuterte hvordan klassen gjennom registreringene kan bidra til samling av kunnskap for bedre forvaltning av naturen.

I felt hadde vi 3 ulike poster med aktiviteter som elevene rullerte på. Avhengig av hva som passet til skolens nærnatur, tiden på året og skolens utstyr var postene ulike varianter av opplegget skildret i vedlagte dokument «Verdier i vann og på land». Stedstilpassede plansjer med bilder av artene og enkel tekst ble utarbeidet i forkant av feltdagene og underveis i prosjektperioden, og var tilgjengelig for elevene på hver post sammen med bestemmelsesnøkler. Alle skolene som ønsket egne undervisningssett, fikk tilsendt plansjer slik at de kunne videreføre opplegget selv. Organiseringen av postene varierte med antall tilgjengelige naturguider og stedegne forhold ved skolens nærmiljø, men følgende tema var felles for de individuelle oppleggene:

- 1) smådyr i stillestående og rennende vann
- 2) vannkvalitet
- 3) fugl
- 4) Planter.

For Søreide skole brukte vi undervisningsopplegg for strandsonen i stedet for vassdrag.

En elev ved Kalvatræet skole studerer sine funn.

Foto: Naturvernforbundet Hordaland.

Skolene ble oppfordret til å fylle ut et kort evalueringsskjema for at vi skal kunne videreutvikle opplegget og forbedre det til neste skoleår. Ikke alle skolene svarte på dette. Vi har også evaluert opplegget med lærere på slutten av hver utflukt.

Tilbakemeldingene tyder på at de fleste ønsker i større grad å ta i bruk naturen som klasserom etter å ha deltatt på prosjektet,

enten ved videreføring av dette undervisningsopplegget eller andre aktiviteter. De har også gitt tilbakemelding om at feltdagene og deltakelse i prosjektet har inspirert til å videreutvikle egen kompetanse innen naturmangfold og bærekraftig utvikling. Lærerne har fått forklart hvordan de selv kan legge inn bilder og registrere funn på miljølære.no sammen med elevene. Naturguidene har fått

erfaring i å formidle kunnskap om naturen til elever og lærere, og de aller fleste har uttrykt at de ønsker å være med på liknende prosjektaktiviteter igjen i fremtiden. Det er gjennomført interne evalueringsmøter med praktikanten fra Institutt for biologi, Kjersti Follesøy og Borgar Bohlin (prosjektkoordinator i Naturvernforbundet Hordaland). Her er fremdriftsplan blitt oppdatert, og det er blitt samlet erfaringer og idéer til nye former for samarbeid med lærere. Disse erfaringene vil være verdifulle for neste års gjennomføring av prosjektet, ved tilstrekkelig ekstern finansiering. Både Naturvernforbundet Hordaland, Statens naturoppsyn ved naturveileder Kjersti Follesøy og naturguidene har fått faglig utbytte av samarbeidet og ønsker å samarbeide videre til neste år. Under følger en kortfattet oversikt over skoler vi besøkte, klassetrinn, antall elever og noen bilder fra gjennomføringen.

Skoler besøkt i prosjektperioden

3. april 2017. Varden skole, 5. trinn, 45 elever. Tre lærere. Undervisningsopplegg: «Verdier i vann og på land».

Foto: Hege Skaar

27. april og 4. mai 2017. Søreide skole, 7. trinn, 88 elever. Undervisningsopplegg: «Livet i fjæra».

Foto: Borgar Emanuelsen Bohlin

9. og 11. mai 2017. Kalvatræet skole, 5. og 6. trinn, 33 elever. Undervisningsopplegg: «Verdier i vann og på land».

12. mai 2017. Skranevatnet skole, 7. trinn, 52 elever. Undervisningsopplegg: «Verdier i vann og på land».

Dessverre fikk vi avslag på prosjektsøknaden for 2017/2018. Derfor måtte prosjektsamarbeidet dessverre avsluttes.

Naturmangfoldsgruppen

Sette søkelys på sumvirkningen av alle naturinngrepene i Hordaland, og sette tap av naturmangfold på dagsorden.

Naturmangfoldsgruppa har hatt i alt 11 møte, med 7-12 deltakarar. Dei fleste møta har vore på FNF-koordinator Ørjan Sælensminde sitt kontor på Turlaget. Av saker som gruppa har jobba særleg med, kan nemnast

- Vosso/Opo og andre vassdragssaker
- Jordvern i Bergen i samband med BLÅE-planen og KPA Bergen 2018-30
- Villaksen i Hardanger
- Plast-problematikken og marin forsøpling
- Steindumping i Liavatnet
- Masfjordbrua
- Rådalen/Hordnesskogen forureining og industriutbygging

- Skogvern

Gruppa har hatt ansvaret for tre Naturlig Onsdag, nemleg

- Naturens goder 3. mai 2017.
- Plastjakten Hordaland Fra søppelrydding til forebygging 4. oktober 2017.
- Miljøpolitisk speeddating 6. september 2017 (som del av Visjon 2030)

Representantar for gruppa har vore deltakarar på følgjande kurs og seminar:

- Skogvern-seminar på Botanisk Forening 21. mars 2017 med Trude Myhre
- Kvalitetssikringsseminar med Turlaget 24. april 2017.
- Seminar på Universitetet om marine økosystem
- Hardangerfjordseminaret 4. mai 2017.
- Plastryddedag 6. mai 2017.
- Vassdragstreff på Voss med Naturvernforbundet 26.-27. august 2017
- Folkemøte Skeie skole 4. september 2017 om KPA Bergen kommune.
- Pøbelgrandugnad Ånuglo 23-24. september 2017 med Fylkesmannens miljøvernavdeling og Botanisk forening.
- Våtmarksseminar Bergen 27-28. september 2017 med synfaring i Haukås- og Apeltunvassdraget.
- Møte om kommuneplan for Bergen kommune på Turlaget 6. november 2017.

Dessutan har medlemmer av gruppa vore aktive i utarbeidinga av Visjon 2030. Medlemmer av gruppa har også hatt samarbeid med Bondelaget om jordvern i samband med BLÅE-planen

Pøbelgrandugnad på Ånuglo

Stad: Ånuglo, Tysnes kommune i Hordaland

Dato: 23.-24. september 2017

Varighet: Dugnaden gjekk over 2 dagar, med totalt 240 timar effektivt dugnadsarbeid (30 deltakarar x 8 timar)

Arrangørar: Naturvernforbundet Hordaland, Botanisk forening – Vestlandsavdelinga, Fylkesmannen i Hordaland og WWF ved Trude Myhre

Deltakarar: 30 inkludert arrangørane

Foto: Øyvind Strømmen

Kort om dugnaden:

Ved hjelp av store sakser og motorsager fjerna deltakarane anslagsvis 30-40 000 tre i ulike storleikar av oppslag av vestamerikansk hemlokk i løpet av dei to dagane. Me heldt oss til planen skissert i søknaden om aktivitetsstønad fra Naturvernforbundet, og konsentrerte oss om eit område nord på øya under ein kraftlinjetrasé der maskinhogsten var ferdig. Gjennom effektiv organisering og arbeidsfordeling fekk me rydda eit 2130 m² stort areal. Tilkomsten til dette feltet følgde den opne krafttraseen ved ein kai ved kraftstasjonen midt på austsida av øya.

Med tanke på forbetringar til neste gong, var utfordringane hovudsakleg transportrelaterte. Me brukte ein del på bilkøying mellom overnattingsstad på Laukhamar og Espevik kai, samt båttransport ut til Ånuglo. I tillegg gjekk det eit par timar i transport tur/retur Bergen. For å kunna ha lengre arbeidsdagar, og ein betre gjennomgang av opplegget for dugnaden, ville det ha vore fordelaktig å koma fram til Tysnes fredag kveld, og på denne måten få tid til ein grundig gjennomgang av opplegget, kva artar som skulle fjernast, samt HMS, og heile laurdagen til dugnaden. Det tok også ein

del tid i forkant og etterkant med organisering i forhold til leigebilar, men med tanke på dyr bussleige og små og dårlege vegar passa det best med samkøyring i personbilar. Me hadde to motorsager i bruk, og erfarte at fleire motorsager og fleire gode, store greinsakser kan vera lurt til neste gong. Erfaringsmessing vert arbeidet meir effektivt når to og to samarbeider om klippinga/saginga og ein jobbar mest mogleg på linje.

Foto: Øyvind Strømmen

Delta i det vidare arbeidet med visjonsplanen “Gode grønne Norge 2030” som mellom annet skal vise hvordan man kan møte store trusler mot biologisk mangfold (kraftutbygging, infrastruktur, dårleg arealplanlegging, forurensing og klimaendringer) både i terrestre og marine miljø.

Dette arbeidet blir samordna med dei andre gruppene og skal resultera i ein visjon som skal vera klar til neste kommune- og fylkestingsval i 2019, altså fire år etter “Gode grønne Bergen”, men denne visjonen vil ha hovudfokus på naturmangfaldet i motsetning til den førre visjonen, som mest handla om samferdsel og klima. Ein kortversjon av Visjon 2030 blei presentert for representantar for dei politiske partia på Naturlig Onsdag 6. september under tittelen “Miljøpolitisk speeddating”, noko som viste seg å vera særers vellukka.

Arbeide for å avverge utbygginger i Øystesevassdraget og gi vassdraget varig vern.

Dette er ei sak som Naturmangfaldgruppa har arbeidd med i fleire år, og lenge såg det mørkt ut. Men etter vassdragstreffet og seminaret i Øystese i september 2016 snudde det seg, og fleire og fleire politikarar såg at Øystesevassdraget representerte større verdiar dersom det fekk renna fritt enn dersom det vart lagt i rør. Biofokus-rapporten viste at konsultentselskapa hadde bomma stygt på naturmangfaldet i nedre del av vassdraget og at NVE ikkje oppdaga dette. Støtta frå reiselivet gjorde at også øvre delen av vassdraget fekk konsesjonsnekt frå departementet. Dette skjedde i løpet av våren 2017, og var ein stor inspirasjon for oss alle som har jobba for vern av dette vassdraget. Alt tydar på Øystesevassdraget får varig vern. Dette blei feira med kake på Naturlig onsdag 6. september.

Arbeide for å avverge kraftutbygginger i vernede vassdrag og arbeide for vidare vern av Raundalselva og Opo.

Dette har vore ei hovudsak for naturmangfaldgruppa i 2017. Etter skadeflaumane i 2014 i desse to verna vassdraga, kom det opp planar frå kraftselskap om å oppheva vernet og byggja kraftverk som del av flaumsikringstiltak. I Voss, der vi hadde vassdragstreff i august, bestemte kommunestyret seg for å venta og sjå og satsa på statleg tilskot til flaumsikring. Voss Naturvernlag gjorde ein stor innsats her. I Odda gjorde kommunestyret avtale med Sunnhordland kraftlag om å leggja fram planar om kraftverk, men planane har møtt sterk motstand frå lokalsamfunnet, for omsynet til villaksen i Opo har mykje å seia for mange i Odda. Det har vore fleire folkemøte om dette i løpet av 2017, der FNF-koordinatoren og representantar for Naturvernforbundet Hordaland har vore til stades, og det ser no ut til at dei tiltaka som NVE er i ferd med å setja i verk, vil kunna sikra vassdraget mot fleire skadeflaumar utan kraftutbygging.

Følgje opp relevante arealplaner.

Naturmangfaldgruppa har engasjert seg i arbeidet med kommuneplanens arealdel (KPA Bergen 2018-30), og levert dokumentasjon om naturmangfaldet i Bergen til Gabriel Fliflet, som har nyleg har skrive høyringsuttale til Bergen kommune, med frist 31. januar 2018. Deler av dette dokumentet er og blitt brukt i Visjon 2030. I tillegg engasjerte gruppa seg sterkt i jordvernspørsmålet i samband med Bergen kommune sine planar om nedbygging av over 1 000 mål dyrka og dyrkbar jord i Ytrebygda bydel, og har levert høyringsuttale til planane om oppstart av reguleringsplan for deler av dette området (Liland). I dette arbeidet har Naturvernforbundet spelt på lag med Norges Bondelag.

Gruppa har og sett ned eit særleg jordbruksutval for å sjå på liknande saker i framtida.

Fortsette samarbeidet med Forum for Natur og Friluftsliv.

Naturmangfaldgruppa har hatt eit nært samarbeid med Bergen og Hordaland Turlag og FNF-koordinator Ørjan Sælensminde, og har hatt møta sine på Turlaget sitt kontor. Grunnen er at i mange saker har Naturvernforbundet og Turlaget sammenfallende syn, og på den måten kan ein nytte seg av FNF-koordinatoren sin arbeidskapasitet, mens vårt eige arbeid må skje på dugnad ved at vi bruker av vår fritid for å driva naturvernarbeid.

Nils Tore Skogland har vore styremedlem i Forum for Natur og friluftsliv Hordaland i perioden.

Arbeide for en bærekraftig forvaltning av havet og hindre all forurensing og forsøpling.

Naturmangfaldgruppa har engasjert seg i stadig større grad i saker som har med forvaltninga av marine økosystem, og særleg i to spørsmål, nemleg plastforureining og forureininga frå oppdrettsanlegg og konsekvensane for villaksen. Honoria Hamre har vore kontaktperson, saman med Anne-Britt Andersen på seminar om marine økosystem og om Hardangerlaksen.

1.2 Klima og transport:

Prosjekt: Prøvekjøre elsykkel

«Prøvekjøre elsykkel» er et prosjekt med mål å fremme bruk av bærekraftig transport.

Naturvernforbundet Hordaland har siden 2013 jobbet for denne saken ved å prøvekjøring av elsykkel på offentlige arrangementer og gjennom ukes lån via nettsiden provekjore.no. Forhandlerne av sykkel har siden oppstarten av prosjektet tatt seg av arbeidet med utlån, men i 2017 avsluttet de samarbeidet fordi arbeidet med utlån av elsykler oversteg deres begrensede ressurser. Derfor har vi kun hatt 42 prøvekjøringer på elsykkel i 2017. Prosjektet har imidlertid vist at ukes prøvekjøring endrer reisevaner (mellom 20-30% kjøper elsykkel etter deltakelse), og derfor ønsker vi å søke støtte til å dekke sykkelforhandlernes kostnader knyttet til utleie. Vi ser også at varianter av prosjektet har spredd seg til andre steder i Norge.

I 2017 har arbeidet i prosjektet hovedsakelig dreid seg om ungdom. Vi har undersøkt ungdoms reisevaner og kartlagt hvilke tiltak som kan endre reisevaner. Spørreundersøkelse, gruppemøter og intervjuer med ungdom og ansatte ved Amalie Skram vgs i Bergen er gjennomført. Viktige erfaringer vi har høstet fra dette arbeidet:

- **Videregående elever sykler lite.** Sykkelandelen går ned allerede på videregående og holder seg lav ut pensjonsalderen.
- **Enormt behov for infrastruktur for syklister.** Man kommer ikke utenom å bygge et helhetlig sykkelveinett. Også annen tilrettelegging som gjør det lettere å sykle, er positivt. Det mangler sammenhengende sykkelveier mange steder og kombinerte sykkel- og gangveier beskrives som konfliktfylte for både gående og syklende. Mange syklende møter hindre og utfordringer på sin vei. Som en av tenåringene påpekte: "Bilene kjører gjennom tunnelen, mens syklistene må tråkke over fjellet".
- **Ungdom reiser med kollektivt, voksne kjører bil.** Forskningen viser det og ungdommene på Amalie Skram vgs bekrefter det samme. Elevene identifiserer seg som kollektivbrukere og er svært fornøyd med tilbudet. Det gir dem stor mobilitet og selvstendighet. De er ikke så opptatt av å få lappen raskt, men mener at de antagelig vil få bil når de får barn. Når de blir spurt om fremsiden svarer de at de er mest sikre på at de vil kjøre bil som voksne og forventer å ha førerkortet som 25-åringer. De er mer usikre på fremtidig kollektivbruk og bruk av sykkel. **Sykling forbindes med moro, ikke transport.**
- **Lange strekninger.** Reiseavstander har økt siden 90-tallet og videregående elever har lengre reisevei enn andre. Dette påvirker transportmiddelbruk. Tiltak rettet mot ungdom på sykkel bør derfor komme allerede på ungdomsskolen, da reiseveien er kortere.
- **Dyre sykler/elsykler.** Å prøve elsykkel er et godt tiltak, men det er enda lavere terskel dersom elevene kan prøve på kortere turer. Det er også uvisst om elevene vil kunne kjøpe egen elsykkel. De synes elsykkel er gøy, men dyrt. De tviler på at de vil investere i dette nå. Det kan muligens gi dem en positiv erfaring som kan påvirke valg de tar som voksne. de blir voksne. .
- **Kampanjer må vise fordelene.** Det positive ved å sykle og gå bør trekkes frem. Alt som gir inntrykk av at det er farlig kan avskrekke. Det er positivt å bruke humor. Og kampanjer bør være gjort av profesjonelle - ikke elevene selv.
- **Effekt av ulike kampanjer bør testes.** Det er mangelfull og lite offentlig kunnskap om effektene og erfaringene av kampanjer. Dette bør det forskes mer på. I undersøkelsene uttrykker ungdommene at kampanjer kun kan være et supplement til infrastruktur. Infrastruktur er det viktigste! Konkurranser er gøy og kan være et godt virkemiddel på en skole og ulike skoler kan konkurrere med hverandre. Det er positivt med arrangementer som sykkel dager og sykkel turer, slik at det blir et avbrekk fra vanlig skole. Å rette seg mot nye elever kan være lurt. Mat og gaver er alltid populært og kan brukes for å fremme gåing og sykling til skolen.

Ellers har vi gjennom prosjektet deltatt på Den store sykkel dagen. Prosjektet fikk i 2017

oppmerksomhet i magasinet Driv, utgitt av Sykkelbyen Bergen med artikkelen [Opp bakkene på](#)

[elsyssel\(http://4svs02umxmk119m&u2jfuxf1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2017/04/Sykkelmagasinet-Driv-2017.pdf](http://4svs02umxmk119m&u2jfuxf1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2017/04/Sykkelmagasinet-Driv-2017.pdf) Magasinet ble distribuert bredt til Bergens befolkning.

Klima- og transportgruppen

Fremme karbonavgift til fordeling (“fee and dividend”)

Vi har hatt enkelte avisinnlegg, og fulgt opp KAF overfor partiene - spesielt de partiene som har hatt en diskusjon om KAF i programmet. SV vedtok i sitt arbeidsprogram å gå inn for utredning av KAF. Rødt vedtok full støtte for KAF på sitt landsmøte.

NVH søkte om kr 30.000 i støtte fra aktivitetsmidler hos Naturvernforbundet sentralt for å arrangere seminaret “Karbonavgift til folket - mulig i Norge” i Bergen 2. desember om samt en artikkelsamling i etterkant. Vi fikk innvilget 20.000. Det resterende ble dekket opp av bevilgninger fra faggruppene, Sandnes MDG, Bergen SV, Besteforeldreaksjonen og deltakeravgift. Den uformelle KAF-gruppa med 6 deltakere, ledet av Hallvard Birkeland, gjennomførte arrangementet 2. desember, med 33 deltakere på seminaret. Strømming av seminaret på youtube ble gjort av Øyvind Aandalen. Mange spennende innledninger av dyktige fagpersoner og kommentarer fra Høyre, Venstre, LO i Bergen og Omland. 15 personer deltok på samvær på restaurant etterpå. Artikkelsamling er under arbeid, og vil etter planen bli publisert innen utgangen av mars 2018.

Jobbe for miljøvennlig areal- og samferdselspolitikk i fylket. Jobbe mot motorveiprosjekt, bl.a. Ringvei Øst og E39 over Bjørnafjorden. Jobbe mot vekst i flytrafikk.

Gabriel Fliflet har, med hjelp fra andre i Klima- og transportgruppen, skrevet og fått inn disse debattinnleggene:

- Flytrafikken - verstingen som belønnes (Helside i DN 4/3 2017, gjentrykk i Naturvest, nr. 1, 2017)
- Kaosmakere på hjul (Mot bompengereaksjonister, BT, april 2017)
- Den gode byen (Om fortetting og byutvikling, BT, november 2017, gjentrykk i Naturvest, nr 2, 2017)
- Avinor går feil vei (Kronikk på NRK Ytring, 2/1 2018)
- Avinor er elefanten i luftrommet (Klassekampen 19/2 2018)

Gunnar Kvåle har også skrevet debattinnlegg/kronikk.

Gabriel har, med mange bidrag fra andre i styret, Naturmangfoldsgruppen og Klima- og transportgruppen, skrevet Naturvernforbundets høringsuttalelse om KPA 2016.

Oppsummering av NVHs syn på KPA for Bergen Kommune

Naturvernforbundet Hordaland mener overordnede mål for KPA skal være:

1. Kraftig reduksjon i skadelige utslipp: Klimagasser, NOX, mikroplast m.m.
2. Bevaring av biologisk mangfold: Ingen nedbygging av matjord og myr.

Faren for klimakollaps og fortsatt utryddelse av dyre- og plantearter er alvorlig og akutt. Derfor må arbeidet mot disse farene veie tyngst om det oppstår interessekonflikter.

Naturvernforbundet støtter hovedretningen:

Vi støtter hovedstrategien i KPA: Vekk fra den bilbaserte, spredte byen, til Gåbyen.

Nye motorveier undergraver Gåbyen og hindrer kutt av utslipp:

Bygging av nye motorveier fører til økt veitrafikk og utflytting til nabokommuner. Denne planlagte, kraftige **utbyggingen av veikapasiteten underminerer** målene i KPA om Gåbyen og kutt i utslipp. Slitasje på bildekk er en av våre største kilder til utslipp av **mikroplast**, og nok en viktig grunn til å få ned veitrafikken.

Det må slås fast at **ingen bilbaserte kjøpesentre får utvide totalarealet.**

Buss skal gå foran bil: **På alle firefelts veier må to av feltene bli kollektivfelt.**

Omtenksum fortetting:

Fortetting er et verktøy som sparer store områder fra nedbygging og muliggjør Gåbyens idealer - men den må foregå på rette måten. Vi lanserer begrepet omtenksum fortetting, der **vern av dyre- og plantearter** skal være en ledesnor.

Matjord og myrer må ikke røres. Ingen utbygging i truede naturtyper og biotoper for rødlistede arter eller i byfjellsonen. Krav om grønne tak på flere typer nye bygg.

Mesteparten av **fortettingen må skje på allerede bearbeidet, men dårlig utnyttet areal.**

Høye boligpriser må motvirkes ved aktiv, offentlig styring:

Høyt prisnivå på nye boliger i fortettingssoner presser mange ut av Bergen kommune og undergraver hovedstrategien i KPA. NVH foreslår følgende tiltak:

Det bør bli **lov å bygge boliger uten parkeringsplass**, ikke bare i indre sentrumssonen, men også i sentrumskjerne- og byfortettingssoner.

Nye, kollektive hovedtraseer for annen kollektivtrafikk enn bybane (buss, båt) bør defineres og etableres i tillegg til bybanelinjene. Fortetting også langs disse stoppene kan minske presset rundt bybanestoppene.

Flere nye byområder med mange boliger i sentrale strøk bør etableres parallelt.

Deltaking på seminar og konferanser:

Lars Hole, Per Vågen og Gabriel deltok på frokostseminar om skipsfart og lavutslipp arrangert av Klimastiftelsen. Gabriel deltok på Bergen Kommunes konferanse i Grieghallen i november om byutvikling og Bergens fremtid. Hans oppsummering: Svært mye bra tanker fra politisk og faglig ledelse! Klima- og transportgruppen hadde, i september 2017, besøk av nestlederen i utvalg for miljø og samferdsel i Hordaland fylkeskommune, Marte Hammer (SV). Hun fortalte om det vellykkede arbeidet med å få klimagassutslipp fra fergetrafikken radikalt ned.

Jobbe for avvikling av olje- og gassvirksomhet.

Vi har gjort lite direkte arbeid med dette i 2017.

Publisere saker om gruppens aktivitet på nettsidene, sosiale og vanlige medier.

Dette har i varierende grad blitt gjort.

Hordaland fylkeskommune fikk Miljøprisen 2017 fra Naturvernforbundet Hordaland for arbeidet med å redusere utslipp fra ferjer og kollektivtrafikk.

1.3 Bygg og energi:

Prosjekt: Oljefri og Energismart bolig

Prosjektene "Oljefri og Energismart bolig" har som mål å gjøre det enklere og tryggere for boligeiere å erstatte fossil oljefyring med fornybar energi og gjennomføre smarte energiltak. På den måten ønsker vi å bidra til at klimagassutslippene og energiforbruket fra byggsektoren går ned. Prosjektene drives av Naturvernforbundet Hordaland i samarbeid med Naturvernforbundets sekretariat og har både nasjonale og regionale aktiviteter. I 2017 - 2018 har vi hatt hovedfokus på følgende aktiviteter:

1) Nettsider:

I 2017 har det vært gjennomført et omfattende utviklingsarbeid med å ferdigstille nettsidene energismart.no samt fornye og videreutvikle oljefri.no. Hovedfokus har vært å produsere innhold og strukturere innholdet på nettsidene samt følge opp programmerere og designere.

- Utvikling: Ferdigstilling av Energismart.no
- Videreutvikling av oljefri.no med nytt design og nye artikler.
 - Brukere: 58 000
 - Sidevisninger: 155 000
 - Forespørsler: 984

2) Aktiviteter:

For å nå ut til boligeiere gjennomfører Naturvernforbundet Hordaland utadrettede aktiviteter. Målet er at boligeiere får mer informasjon om egen bolig og tiltakene de bør gjennomføre.

- Nasjonalt har hovedfokus i prosjektet vært knyttet til mediarbeid og gjennomføring av informasjonsmøter. Utenfor Hordaland ble det i 2017 gjennomført informasjonsmøter i

Lillehammer, Asker, Sogndal, Førde, Hamar, Ringsaker, Lørenskog, Eidsvoll, Nesodden og Narvik.

- I Hordaland har vi gjennomført 4 informasjonsmøter i ulike bydeler i Bergen. Over 600 boligeiere møtte opp på disse møtene, og møtene og kampanjen ble godt dekket i media.
- I Rogaland har det blitt gjennomført 3 konkurranser og brevsending til borettslag og næringsliv.
- I samarbeid med Høgskulen på Vestlandet, Bergen kommune og Sweco AS har det blitt gjennomført energirådgiverkurs for ingeniørstudenter ved høgskolen. Som en del av kurset gir studentene gratis energiråd til boligeiere i Bergen. Nesten 70 studenter var i mars 2018 i ferd med å fullføre dette arbeidet. Ordningen fikk god omtale i lokal presse.

3) Energispesialist:

I 2017 har vi fortsatt arbeidet som startet i slutten av 2016 med å utvikle kvalitetssikringsordningen Energispesialist. Det har blant annet blitt laget søknadsskjemaer, opptakskrav, artikler til nettsidene oljefri.no og energismart.no og standmateriell.

De første energispesialistene innen rehabilitering og ventilasjon ble tatt opp i 2017 og det ble gjort en større kartlegging av disse bransjene i Hordaland i 2016. Dette inngikk som en del av prosjektstøtte fra næringsseksjonen i Hordaland fylkeskommune i 2016. Totalt ble 10 nye bedrifter tatt opp i Energispesialist på landsbasis i løpet av 2017.

Vi presenterte Energispesialist på ABK-dagene i februar 2017 i tillegg til å ha stand på konferansen. Vi hadde også stand på Varmepumpekonferansen i mars, deltok på Solenergidagen i mai og presenterte Energispesialist på Ventilasjon- og Blikkenslagerforbundets (VBL) sitt Ventilasjonsforum i november. I tillegg presenterte vi Energispesialist og Energismart på Naturlig onsdag i desember.

4) Politisk arbeid

En viktig del av prosjektet er også å bidra til at rammevilkårene for effektiv oljefyrutfasing og energieffektivisering.

- Nasjonalt har hovedfokuset vært knyttet til regjeringens oppfølging av forbudet mot fossil oljefyring fra 2020. Det har også blitt lagt ned et betydelig arbeid for å få fortgang i revideringen av forurensningsforskriftens kapittel 1.

- I Hordaland har Naturvernforbundet Hordaland fulgt opp Askøy kommunes arbeid med å vedta lokal forskrift knyttet til nedgravde oljetanker. Bergen kommune har dessuten vedtatt forbud mot gamle vedovner.

Støttespillere og samarbeidspartnere: Bergen kommune, Enova, Energi Norge, EU gjennom Top Ten ACT.

Bygg- og energigruppa

6. april 2017 var gruppa på besøk hos BIR i Rådalen for å sjå på biogassanlegget deira.

Biogassanlegget produserer gass av slam frå det kommunale avløpsnettet og produserer nok gass til å drifte 100 bybussar. Restproduktet frå prosessen kan tilsettast næringsstoff og nyttast som gjødsel. Dette er en god måte å utnytte ein ressurs som i utgangspunktet er eit avfallsproblem, men Naturvernforbundet er bekymra over at det ikkje er mogleg å filtrere ut plastpartiklar frå slammen. Dermed vil all plast som havnar i avløpsnettet til slutt ende som ein del av restproduktet som nyttast som gjødsel.

Gruppa har deltatt på visjonsmøter og bidratt med fagleg kompetanse. Gruppa kjem til å delta vidare.

Det blei starta eit arbeid med å lage ein podcast-serie. Det blei spelt inn tre episodar, desse er ikkje publisert. Prosjekter er foreløpig lagt på is pga begrensa kapasitet hos gruppemedlemmane.

1.4 Visjonsgruppen

I 2017 hadde visjonsgruppa møter jamnleg, omlag ein gong i månaden. Medlemmer i gruppa har arbeida med eit vidt omfang av tema, og me har diskutert og skrive om mange gode tanker og idear. Utfordringa har vore å driva arbeidet framover til ein ferdig tekst. Me har diskutert kor omfattande visjonen skal vera og kven den skal vera for, politikarar eller vanlege folk.

Visjonsgruppa har konkludert med at visjonsdokumentet skal følgje modellen etter "Gode grønne Bergen". Tema og omfang er avgrensa til "Bevaring av naturmangfold i Bergen kommune". Vi skal jobbe intensivt med visjonen, målet er å ha det klart til hausten 2018 slik at partiar kan nytte den til utforming av sin politikk til lokalvalget i 2019.

2) Formidling, engasjement og bygge kompetanse.

Prosjekt: Naturlig onsdag

Naturlig onsdag fekk i år støtte frå Fritt Ord og Naturvernforbundet sentralt (aktivitetsstønad) som bidrog til at me i år kunne gjennomføra møteserien med mindre underskot enn vanleg. Møtet i september fekk støtte frå Friluftlivets uke, og møtet i oktober var støtta gjennom Plastjakten Hordaland, støtta av Plastreturs Miljøprosjekt, Miljødirektoratet og Bergen kommune. I årsmøteperioden gjennomførte me ni møter med eit breitt spekter av tema. Gjennom Naturlig onsdag har frivillige fått erfaring og kunnskap med å planlegga møter og delta i debattar, og dei har gjort ein betydeleg innsats i førebuing og gjennomføring av møteserien. Naturlig onsdag har også bidrege til at folk har fått direkte kontakt med sine stortingspolitikarar, at fleire har engasjert seg i den offentlege debatten, og at mange har vidareført dette engasjementet gjennom å delta i det frivillige natur- og miljøarbeidet.

Foto: Borgar Emanuelen Bohlin

Oversikt over møter april 2017 til mars 2018

Dato	Tema	Innleiarar og paneldeltakarar	Faggruppe
5. april	Miljøansvar og urbefolkning	Per Selle (professor ved institutt for sammenliknende politikk, UiB), Hallgeir Isdahl (konserndirektør for samfunnsansvar, Sparebanken Vest), Dina Serine Owren (aktiv i det samiske miljøet i Bergen), Ronya Reitan Solberg (styremedlem, Latin-Amerikagruppen Bergen). Ordstyrer: Jefim Vogel i FIVH Bergen og Concerned Students Bergen.	Naturvernstudentene

3. mai	Hva gjør naturen for oss?	Jorunn Vallestad (fagrådgiver i Naturvernforbundet), Per Arild Aarrestad (forskningsjef, NINA - Norsk Institutt for Naturforskning).	Naturmangfoldsgruppen
7. juni	Gamle bygg i en moderne by	Michael Klinksi (seniorforsker SINTEF), Ola Fjeldheim (generalsekretær, fortidsminneforeningen), Asbjørn Orheim Stoveland (energiingeniør, nestleder i bygg- og energigruppen i NVH).	Bygg- og energigruppen
6. september	Miljøpolitisk speeddating	Gina Barstad (SV) 2. kandidat Hordaland Nils T Bjørke (Sp) 2. kandidat Hordaland Torill Eidsheim (H) 4. kandidat Hordaland Arild Hermstad (MDG) 1. kandidat Hordaland Line Meyer (KrF) 3. kandidat Hordaland Jeanette Syversen (R) 1. kandidat Hordaland Eigil Knutsen (Ap) 3. kandidat Hordaland Idun Bortne (V) 2. kandidat Hordaland Ordstyrer: Kari Amble.	Hovedsakelig Visjonsgruppen, men alle gruppene bidro. Lokallaget på Voss deltok via videokonferanse.
4. oktober	Fra søppelrydding til forebygging	Lars Ågren (NOF Bergen+Hordaland, styreleder FNF), Kenneth Bruvik (NJFF, vinner av HFKs miljøpris 2017), Nils Tore Skogland (daglig leder NVH), Synnøve Kvamme (prosjektkoordinator for Plastjakten Hordaland i NVH).	Naturmangfoldsgruppen Lokallagene i Askøy og på Voss deltok via videokonferanse.

1. november	Kan Grunnlova redde klimaet?	Pål W. Lorentzen (høgsterettsadvokat), Andeas Randøy (Natur og Ungdom), Halvard H. Raavand (Greenpeace) og Erik Skutle (Høyre).	Samarbeid med Klima=Helse. Naturvernstudentene Lokallaget på Askøy fulgte møtet på nett.
6. desember	Smartare oppussing	Walter Norstrand (dagleg leiar og Margarita Håland (Byggmeister og energirådgjevar) i Byhus AS), Silje Østerbø (prosjektansvarlig Oljefri og Energismart i NVH), og Peter Heimstad (prosjektutviklar Oljefri og Energismart i NVH).	Bygg- og energigruppa. Lokallaget på Askøy fulgte møtet på nett.
7. februar	Må matjorda ofrast for byutviklinga?	Kjetil Mehl (leiar i Hordaland Bondelag), Erik Joner (jordekspert og forskar ved NIBIO), Rasmus Haugen Sandvik (Ap i Bergen Bystyre - stand-in for byråd Anna Elisa Tryti), Ørjan Sælensminde (FNF-koordinator Hordaland). Møteleiar: Synnøve Kvamme (prosjektkoordinator i NVH).	Naturmangfaldsgruppa. Lokallaget på Askøy fulgte møtet på nett og hadde eigen debatt i etterkant.
7. mars	Sjøgrønn skipsfart: Kan Vestlandet vise leden?	Erik Ianssen (daglig leder Selfa), Lars Jacob Engelsen, viseadm. dir. Norled), Johnny Breivik (havnedirektør i Bergen), Liv Kari Eskeland (for Høyre i Energi- og miljøkomiteen på Stortinget), Natalia Golis (fylkespolitiker MDG) og Nils Tore Skogland (daglig leder NVH). Møteleder: Gunnar Wiederstrøm	Klima.- og transportgruppen

Formidling:

Formidle Naturvernforbundet som en drivkraft for en bærekraftig omlegging av samfunnet. Søke nye formidlingskanaler og styrke vervearbeidet.

Nils Tore har holdt halvdagsforelesningen "NGOs role in Environmental Politics" for mastergradsstudenter på Norges Handelshøyskole (NHH).

I forbindelse med Reformasjonsjubileet ble Nils Tore Skogland bedt om å lage en tese i tiden. Tesen "Et trygt samfunn forutsetter altomfattende naturvern. Et samfunn med miljøproblemer, er et samfunn bygget på sand" ble vist på Johanneskirken og Nykirken i en uke under Sykkel VM. Tese med begrunnelse ble også delt på prestenes interne facebookside som inspirasjon til søndagens nasjonale bærekraftspreken. Tesen ble presentert og forsvart av Nils Tore i Korskirken 20. september 2017.

Gjennomført to mediastrategikurs for frivillige med Trude Myhre (WWFs skogbiolog), Kristian Aas (Informasjon og organisasjonsavdelingen i Naturvernforbundet) og Synnøve Kvamme.

Synnøve Kvamme holdt åpningsinnlegget på Hardangerfjordseminaret Ung 26. september og gjesteforelesning på UiB 25. oktober.

Nettsidene: legge ut saker fra Naturlig onsdag.

Videostrøm er lagt ut på Naturvernforbundet Hordaland sin Youtube-kanal, og lenken er delt i sosiale medier, på nettsider og i NaturVest. Kanalen har fått 60 abonnenter i 2017, og videoene fra Naturlig onsdag er lagt ut. Artikler fra Naturlig onsdag er lagt ut på nettsider og delt på sosiale medier og i NaturVest.

Naturvest: Bidra til at magasinet spiller sakene vi jobber med.

Øyvind Strømmen har skrevet flere saker om det Naturvernforbundet Hordaland jobber med og han deltok selv på pøbelgranfjerning på Ånuglo. Det ble gitt ut 2 nummer av Naturvest i 2017.

Engasjere:

Bygge et sterkere velgergrunnlag for et bærekraftig samfunn: Styrke medlemsutviklingen ved å verve på alle relevante arrangement som gjennomføres, styrke vervingen gjennom nettsiden, sosiale medier, stands og andre relevante kanaler.

Vervet medlemmer på Naturlig onsdag og andre aktiviteter, som Byfjellsdagen, Restefest og Naturgledeturer.

Synnøve Kvamme, Ingrid Vaksvik og Nils Tore Skogland deltok på NRK Hordalands valgfest på Festplassen 15. august med Naturvernforbundets telt. Fikk invitert innbyggerne til "Miljøpolitisk speeddating" på Naturlig onsdag og Restefest med "Ta vare på det du har Hordaland" på Festplassen 19. august. Vi viste dessuten fra fram elektrisk sykkel med transporthenger.

Tydeliggjøre de samfunnsmessige fordelene av medlemskap i Naturvernforbundet ved å gi konkrete eksempler på hva vi jobber med og bygge medlemsidentitet og fordeler.

Det har vært lagt ut eksempler på hva vi jobber med, betydningen av engasjement og hvordan bli medlem/aktiv på nettsidene våre.

Invitere til engasjement via Naturlig onsdag, nettsidene og sosiale medier.

På Naturlig onsdag har de fremmøtte blitt invitert til å engasjere seg aktivt i de sakene som diskuteres og flere har blitt kjent med andre engasjerte ressurspersoner. Møteserien har også i 2017 bidratt til å skape engasjement, og flere har engasjert seg i å ta vare på naturen gjennom å spre kunnskap og dele gode løsninger for natur og miljø. Aktive har vært engasjert i arbeidet med å skrive høringsuttalelser, delta på møter med forvaltning og politikere De har også bidratt teoretisk (i utvikling av bærekraftig visjon og deltatt i faggruppene. Endel har begynt å følge Naturlig onsdag på youtube, for deretter å delta på kafemøte og bli med på pøbelgrandugnad og plastrydding gjennom

Plastjakten Hordaland. Informasjon om hvordan man kan engasjere seg er dessuten blitt delt i nyhetsbrev, på nettsider og i sosiale medier.

Gjennomføre strategihelg på Lygra.

Strategihelgen ble avholdt 31. mars til 2. april på Lygra i Lindås kommune. 20 frivillige og ansatte deltok, inkludert leder i Naturvernforbundet, Silje Ask Lundberg. På programmet sto blant annet byutvikling ved Jon Geir Høyersten og visjon for et bærekraftig samfunn. Natalia Skogland serverte vegetar- og veganmat samt lammekjøtt fra Lygra.

Involvere Naturvernstudentene i faggruppene.

Naturvernstudentene var sentrale i planlegging og gjennomføring av Naturlig onsdag om Miljøansvar og urbefolkning i april og klimasøksmålet mot staten i november. Studentlaget har ikke blitt involvert i faggruppene, men det er flere aktive studenter i naturmangfoldsgruppen.

Utvikle og finansiere:

Prosjekt: Naturvokter Hordaland.

Basert på erfaringene med pøbelgranhelgen på Ånuglo har vi jobbet med å utvikle prosjektet Naturreperatørene. Gjennom dette ønsker vi å tilrettelegge for at frivillige kan bidra til fjerning av fremmede treslag. Har dessuten forsøkt å finne ut hvordan karboninnholdet i jordsmonnet best kan ivaretas.

Prosjekt: Ta vare på det du har i Hordaland.

Prosjektet «Ta vare på det du har Hordaland» handler om gjøre det lettere å vedlikeholde og reparere fremfor å kaste og kjøpe nytt. Prosjektet har hovedfokus på tre overordnede temaer knyttet til dette:

1) Reparatøren

I 2017 har hovedfokus i prosjektet vært knyttet til å finne og kartlegge frem til Bergens kjente og ukjente reparatører. Til sammen er over 60 profesjonelle reparatører kartlagt og lagt til nettsiden www.tavarepådedyar.no Reparatørene tilbyr reparasjon av: klær, sko, møbler, sykler, multimedia, hvitevarer og instrumenter i Bergen og omegn.

2) Møteplassene

I 2017 har vi gjennomført og deltatt på flere arrangementer: Restefest på Festplassen med Bergen kommune og BIR som initiativtakere, reparasjons-arrangementer på Rothaugen ungdomsskole og Langhaugen videregående skole og reparasjonkurs for frivillige. Silje Østerbø har også holdt foredrag og workshop for studentlag tilknyttet Natur og ungdom og Naturvernforbundet om reparasjon og «Ta vare på det du har».

3) Håndverket

I arrangementene vi har holdt har vi hatt fokus på hvordan reparasjon og håndverk henger sammen. Vi har hatt som mål å snakke om hvilken rolle reparasjon og reparatører spiller en viktig rolle både i et lokalt og et globalt miljøperspektiv. Derfor har vi vært nøye med å gi den praktiske reparasjonen en overordnet miljømessig kontekst på arrangementene vi har hatt.

Støttespillere og samarbeidspartnere: I 2017 har prosjektet hatt Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune, Miljødirektoratet og BIR som viktige støttespillere. Bærekraftige Liv på Landås har vært samarbeidspartner.

Prosjekt: Plastjakten Hordaland.

Med støtte fra Plastreturs Miljøprosjekt, Miljødirektoratet og Bergen kommune startet vi høsten 2017 opp prosjektet Plastjakten Hordaland. I årsmøteperioden har vi hatt følgende hovedaktiviteter:

Milepæl 1: Arrangementet "Naturlig onsdag: Fra søppelrydding til forebygging"

Vi gjennomførte "Naturlig onsdag" 4. oktober 2017 på Bergen Offentlige Bibliotek, med videooverføring til lokallagene på Voss og Askøy. Foredragsholdere var Kenneth Bruvik, Lars Ågren, Nils Tore Skogland og Synnøve Kvamme. De fortalte om sine erfaringer med ryddeaksjoner, hvorfor

plast er problematisk for naturen og dyrelivet, hva som kan gjøres for å forebygge og hva vi planlegger å gjøre videre i prosjektet. Møtet ble direktesendt på YouTube og ligger tilgjengelig i kanalen vår.

Milepæl 2: Etablere en arbeidsgruppe av frivillige som ønsker å engasjere seg i plastproblematikken i Hordaland.

Vi gjennomførte to workshoper med frivillige. Sammen evaluerte vi prosjektaktiviteten så langt og diskuterte tiltak knyttet til plast. Gjennom idemyldring og diskusjon kom det frem en rekke gode forslag og innspill. De ønsket ikke å forplikte seg til å delta i en gruppe som skulle møtes fast, men ville gjerne bidra f.eks gjennom å få tilbud om å delta på konkrete, tidsavgrensede aktiviteter. De var svært positive til flere opprydningsaksjoner og kampanjer som de kan bidra til å utforme. F.eks samle bilder av unødvendig emballasje, eller sende brev til produsenter. Tilbakemeldingene påvirket det videre arbeidet i prosjektet.

Milepæl 3: Gjennomføre plastryddeaksjon i forsøplet område i Hordaland

Vi gjennomførte en todagers opprydningsaksjon på Lamøy, Askøy med 30 deltakere. De ryddet over 700 kg plast og dokumenterte plastfunn gjennom å fotografere logoer. Vi overnattet og spiste god middag på Biologen og fikk se utstilling på Herdla museum. Våre to praksisstudenter Ina Marie Christiansen og Mari Smith deltok også og testet ut en ny metode for å kartlegge plastforsøpling. De evaluerte metoden og skrev rapport som ble en del av prosjektrapporten for 2017.

Milepæl 4: Gjennomføre innsamling og kartlegging av eksisterende data om den marine forsøplingen i fylket i samarbeid med Hold Norge Rent.

Dette arbeidet er flyttet til 2018 siden vi fremskyndet opprydningsaksjonen som opprinnelig var planlagt for i 2017. Vi har imidlertid samlet bilder av plastfunn fra opprydningsaksjonen på Lamøy. Vi har hatt godt samarbeid med Mepex Consult, som analyserte plastfunnene fra Lamøy.

Milepæl 5: Delta på relevante konferanser og seminarer

I 2017 deltok vi på frokostmøte om marin forsøpling 16. november på Akvariet i Bergen sammen med praksisstudentene og møter med samarbeidsgruppen "Arven etter plasthvalen". Synnøve Kvamme, Mona Maria Løberg og Nils Tore Skogland deltok på Hold Norge rent-konferansen i 2018.

Andre aktiviteter og overordnede mål:

A) Økt kunnskap og bevissthet om plastproblematikken i Hordaland, med overføringsverdi til resten av landet

Utover aktivitetene vi har beskrevet har vi jobbet med:

- **Mediearbeid.** Vi har fått oppslag i BT, Askøyværingen, NRK og Fugler.
- **Nettsideutvikling.** Vi har kartlagt behov og planlagt sammen med frivillige og ansatte. Vi ønsker å utvikle nettsider med verktøy der brukerne kan bidra til å engasjere seg og kartlegge hvor plasten kommer fra.
- **Formidling.** Vi har investert i profesjonelt utstyr til fylkeslag og tre lokallag for å kunne drive formidling og bidra til mer engasjement. Deriblant lydopptakere, PA-anlegg, pc, videokamera, gimbal, drone og gopro. Dette er med tanke på å dele kunnskap om utfordringer og løsninger. Vi ønsker dessuten å rekruttere flere frivillige til å jobbe med kommunikasjon og formidling. Vi har direkte sendt Naturlig onsdag-møtet om plast, skrevet tekster og spredd bilder av prosjektet og resultater på naturvernforbundet.no/hordaland, nyhetsbrev, Facebook, Instagram, Flickr, YouTube og i medlemsmagasinet NaturVest.
- **Dokumentasjon.** Vi har samlet lyd, video og foto fra opprydningsaksjonen på Lamøy og på omvisning på Plasthvalen på Universitetsmuseet. Det er klart til å lage mobiliseringsmateriell og bilder til nettsidekampanjer i 2018. Vi har publisert foto fra Lamøy på Flickr.com og Facebook. Vi har publiserte over 300 bilder med logoene fra boss funnet på Lamøy på Facebook-gruppen "To minutters strandrydding". Bildene har blitt brukt av andre som jobber med plastproblematikken.

B) Inngå samarbeid med relevante partnere og skape et nettverk av relevante aktører med utfyllende roller og kompetanse

Vi har startet opp en rekke samarbeid i 2017. Viktigst er deltakelsen i gruppen "Arven etter plasthvalen" som består av over 30 organisasjoner som jobber for å redusere plastforsøplingen i regionen. Gjennom jevne møter med gruppemedlemmene begynte vi planleggingen av opprydningsaksjon og konferanse som skal gjennomføres i april 2018.

I forbindelse med plastopprydningsaksjonen på Lamøy samarbeidet vi med Mepex consult, Bergen og omland friluftsråd (BOF) og Herdla Museum. Mepex analyserte plasten vi fant, BOF hjalp til med frakt og Herdla museum lot oss låne deres lokaler.

C) Fremskaffe systematisert kunnskap om kildene til plastforsøplingen i Hordaland og D) Spore ansvarlige virksomheter og drive påvirkningsarbeid mot disse

I 2017 begynte vi å undersøke hvordan vi kunne fremskaffe systematisert kunnskap om kildene til plast - altså hvilke selskaper som produserer plasten vi finner i naturen. Vi ser at det mangler gode metoder som gjør dette og ønsker derfor å utvikle et godt verktøy for frivillige på plastjakten. Dette arbeidet ble igangsatt i 2017.

E) Synliggjøre og fremme økologisk bærekraftige alternativer til plast, spre kunnskap om hvordan enkeltpersoner, myndigheter og virksomheter i Hordaland kan bidra til forebygging av plastforsøpling. Dette arbeidet vil gjennomføres i 2018 og 2019.

Kompetansebygging og -utvikling:

Søke kunnskap om og utvikle opplegg for at Naturvernforbundet kan ta i bruk og formidle innovasjon inspirert av naturen.

Nils Tore Skogland har hatt dialog med ledelse og ressurspersoner på Biologisk institutt ved Universitetet i Bergen og Bjerknessenteret om innovasjon inspirert av naturen. Diskutert mulighet for å gjennomføre workshop med fagpersoner i tilgrensende fagfelt. Har også hatt dialog med potensielle støttespillere for dette arbeidet og formidlet hvordan en mer bærekraftig innovasjonsprosess kan utvikles for politikere i Bergen og Hordaland.

Synnøve Kvamme og Nils Tore Skogland har dessuten deltatt på møte med Kjetil Rommetveit og Roger Strand på Senter for vitenskapsteori på UiB om vitenskapsteori og bærekraftig innovasjon. Dette førte til samarbeid og deltakelse i energistyringsprosjektet Parent ved UiB.

Jobbe for økt fri finansiering av Naturvernforbundets natur og miljøvernarbeid.

Nils Tore Skogland har sammen med Synnøve Kvamme og Silje Østerbø hatt møter med politikerne og holdt innlegg for komite for byutvikling og komite for finans om bedre finansiering av det allmennyttige natur- og miljøvernarbeid i Bergen kommune. Dette fikk god støtte fra Forum for Natur

og friluftsliv, Natur og Ungdom og Framtiden i våre hender i Bergen. En ny støtteordning som skal støtte arbeid med klima- og byutvikling er etablert av Bergen kommune. Dessuten ble bevilgningene til klima- og energifondet økt fra 1 til 2 millioner kroner i 2018.

Andre aktiviteter

Nils Tore Skogland har deltatt på innspillsmøte 24. mars 2017 mot marin forsøpling i Bergen kommune med byråd Julie Andersland og representanter for fylke, stat, bedrifter og andre organisasjoner.

Nils Tore Skogland, Synnøve Kvamme og biopraktikantene har deltatt på innspillsmøte for Grønn strategi klimahandlingsplan i Bergen kommune. Dette skal følges opp med en workshop i 2018 for å planlegge tiltak og samarbeid i 2019.

Synnøve Kvamme holdt innlegg på seminaret "Verdien av urørt natur" som ble gjennomført av Bergen og Hordaland turlag, Forum for Natur og friluftsliv, Reiselivet på Vestlandet og Naturvernforbundet Hordaland.

I 2017 ble Natur og Ungdom 50 år. Så i revidert budsjett bevilget fylkesstyret å øke støtten til Hordaland Natur og Ungdom til 35.000.- Nils Tore Skogland holdt foredrag med litt historie og innføring i bærekraftig utvikling og innovasjon på deres årsmøte 26. november 2017.

Noen av høringsuttalelsene vi har sendt inn i 2017/2018:

- Høringsuttalelse om RTP for Hordaland 2018-2029, 24.4.2017
- Høringsuttalelse om Tokheimselva kraftverk til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) 4.5.2017
- Reguleringsplan for bru over Masfjorden i Masfjorden kommune til Masfjorden kommune 30.10.2017
- Høringsuttalelse om Seawalk i Ulvik 23.11.2017
- Høringsuttalelse om KPA 2016 for Bergen Kommune 31.01.2018
- Innspel til planarbeid for prosjekt P15080 (Lilandsjordet) til OPUS Bergen AS 7.2.2018
- Høringsuttalelse om steinbrot i Granvin til Granvin herad 7.3.2018

I tillegg har FNF sendt høringsuttalelser på vegne av oss og andre organisasjoner i forumet, mellom annet om Opo og Øksnesmarka.

Deltakelse i råd og utvalg

- Styret i Forum for Natur og Friluftsliv i Hordaland (FNF): Nils Tore Skogland.
- Rådgivende utvalg for Stølsheimen landskapsvernområde, Kåre Flatlandsmo med vara Honoria Hamre
- Rådgivende utvalg for Nærøyfjorden landskapsvernområde, Torill Refsdal Aase med vara Lars Hole.
- Rådgivende utvalg for for Folgefonna: Oddvar Soldal med Jarle Øvrehus som vara.
- Stiftelsen Loofts gave: Nils Tore Skogland.
- Styret i Energiforum, Nils Tore Skogland.
- Vassdragsvernrådet i Naturvernforbundet: Oddvar Skre og Kåre Flatlandsmo.
- Rådgivende sykkelgruppe for Bergensprogrammet: Lars Hole og Nils Tore Skogland.
- Rådet for Norsk Klimastiftelse: Nils Tore Skogland
- Forskningsprosjektet Parent - for smart energimåling på Universitet i Bergen: Erik Hordnes, Bård Larsen og Nils Tore Skogland.
- bioCEED samarbeid om studentpraktikanter hos Naturvernforbundet Hordaland: Borgar Bohlin, Synnøve Kvamme og Nils Tore Skogland. bioCEED utvikler framtidig biologioplæring for vitenskap og samfunn ved å koble vitenskapelig kunnskap, praktisk kunnskap og samfunns applikasjoner på UiB.
- Innspillsmøte for ny landsbruksplan i Hordaland fylkeskommune: Nils Tore Skogland.
- Innspill til strategiprosess for Høgskulen på Vestlandet: Nils Tore Skogland

Økonomi

Økonomien for NVH har vært sunn og god gjennom 2017, hvor vi fikk godt tilslag på omsøkt årlig prosjektstøtte. Disse inntektene fikk vi først tilsagn om sent på året. Derfor er deler av disse midlene overført til 2018. Regnskapet gjøres opp med et årsresultat på kr. 681.696 - jamfør egen post med framlegging av årsregnskapet på årsmøtet. For å sikre driften av NVH i inneværende år innstiller styret på at deler av dette beløpet avsettes til fri egenkapital som buffer for budsjettunderskudd i 2018.

Regnskap og revisjon

Vigdis Førdestrømmen i Collegium Økonomi har ført regnskapet, mens Roger Sleire i Revisjonsgruppen Hordaland har revidert årsregnskapet. Ingen av støttespillerne har krav om prosjekt revisjon for 2017.

